

הבאין כאחד — אין מלמדיו.

ומקשינן: הניחא לרבנן, דאמרי שכך דורשים: "והניחם שם" — מלמד שטעונין גניזה. אלא לרבי דוסא, דאמר שלומדים מפסוק זה שלא ישתמש בהן כהן גדול ליום הכפורים אחר, אבל כהן הדיוט משתמש בהן כל השנה, אם כן הוא סובר שעדיין לא נגמרה מצוותם ולכן מועלים בהם, מאי איכא למימר, הרי אין שני כתובים הבאים כאחד?

אלא, משום דהואי תרומת הדשן, ועגלה ערופה, שאסורה בהנאה לאחר שנערפה ונעשתה כבר מצותה, כפי שכתוב "וערפו שם" — שם תהא קבורתה, כלומר שאסור ליהנות ממנה — שני כתובים הבאין כאחד. וכל שני כתובים הבאין כאחד — אין מלמדיו.

ומקשינן: הניחא למאן דאמר שני כתובים הבאים כאחד — אין מלמדיו. אלא למאן דאמר מלמדיו, מאי איכא למימר?

ק"ז-ב ומתריצין: תרי מיעוטי כתיבי בפסוקים אלו. הכא, בתרומת הדשן, כתיב "ושמו", שמשמע דווקא הוא ולא אחר. והתם, בעגלה

ערופה, כתיב "הערופה". וכיון שכתובים מיעוטים, אפילו מאן דאמר שתמיד שני כתובים הבאים כאחד מלמדים, מודה שכאן אין מלמדים, שמשמע דווקא אלו ולא אחרים.

ומקשינן: ותלתא קראי "לכם", "לכפר", ו"הוא", למה לי בדב, הרי מאחד מהם ממעטים מעילה?

ומבארין: חד פסוק — למעוטי דם מדין נותר, שאם נותר דם ואכלו, אינו חייב משום נותר. וחד — למעוטי דם ממעילה כפי שאמרנו לעיל. וחד — למעוטי מטומאה, שאם אכל את הדם בטומאת הגוף, אינו חייב משום טומאה.

אבל למעט דם מפגול, דהיינו שפיגל בזבח ואכל מדמו — לא צריך קרא. דתנן: כל דבר שיש לו מתירין, בין שמתירין אותו לאדם, כגון בשר קדשים, שזריקת הדם מתירתו לכהנים באכילה, ובין שמתירין למזבח, כגון איברי עולה, שזריקת הדם מתירתה להקטיר למזבח, חייבין עליו משום פגול. אבל אם אין לו מתירים — אין חייבים עליו משום פיגול. ודב אין לו מתירים, שהרי הוא גופיה מתיר הוא.

הדרן עלך כל הבשר

שראויים לשימוש לא נחשב שנעשית מצוותן, ומועלין בהם.

עזרי שבעצם הבגדים עדיין ראויים לשימוש רק שקשה להשתמש בהן מחמת שבלו, ולכן כיון

פרק העור והרוטב

הקדמה לפרק העור והרוטב

א. שני סוגי טומאה נוהגים בבהמה ובחיה, **טומאת נבלה**, ו**טומאת אוכלים**. פרטי ההלכות של שני סוגי הטומאה הללו מתבארים בפרק זה.

ב. **טומאת נבלה** היא טומאה **עצמית** של בהמה או חיה, שמתה בלי שחיטה כהלכה.

דרגת **טומאת הנבילה** היא **"אב הטומאה"**, והנבילה מטמאת את כל הנוגעים בה [אדם, כלי או אוכל], ועושה אותם ראשון לטומאה.

לעומתה, טומאת אוכלים של בהמה או חיה שנשחטה, אינה טומאה עצמית. אלא, כל שנשחטה הבהמה או החיה כהלכה, ומותר לאוכלה, היא נעשית מעתה ראויה **לקבל** טומאה מדבר טמא. ומשנגע בה הדבר הטמא, היא נטמאת בטומאת אוכלים, ואף מטמאה אוכלים אחרים בטומאת אוכלים.

טומאת אוכלים היא לעולם **ראשון לטומאה**, כי אין האוכלים נעשים אב הטומאה, אפילו נגעו במת, שהוא אבי אבות הטומאה.

כאמור, החילוק המהותי בין טומאת נבלה לטומאת אוכלים הוא בכך שטומאת נבילה היא טומאה עצמית, ואילו טומאת אוכלים היא טומאה שמקבל האוכל מדבר טמא. ולכן, הטומאה העצמית של הנבילה אינה זקוקה ל"הכשר משקים", כדי שתחול.

וכך נאמר בתורה בספר ויקרא [יא לט]: "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה, הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב".

ולעומתה, טומאת אוכלים, אין האוכל נטמא אלא אם "הוכשר" קודם לכן לקבלת הטומאה, על ידי מתן מים או משקים עליו.

וכך נאמר בתורה [שם לו לח], בשני הפסוקים העוסקים בטומאת אוכלים:

"וכי יפול מנבלתם [של השרצים הטמאים] על כל זרע זרוע אשר יזרע – טהור הוא.

וכי יותן מים על זרע, ונפל מנבלתם עליו – טמא הוא לכם".

ה"זרע" האמור כאן, הוא שם כולל לכל דבר מאכל. ומלמד הכתוב, שכל דבר העומד לאכילה, אינו מקבל טומאה אלא כאשר "הוכשר" תחילה לקבלת הטומאה, על ידי נתינת מים [או משקים] עליו.

ג. בפרק זה יבוארו שני מושגים בהלכות טומאה, הנקראים **"יד"** ו**"שומר"**.

את המושג **"יד"** מצינו הן לגבי טומאת נבלה והן לגבי טומאת אוכלים, אך את המושג **"שומר"** מצינו רק לגבי טומאת אוכלים, ולא לגבי טומאת נבלה.

"יד האוכל" הוא דבר המחובר לאוכל, אך אינו האוכל בעצמו, אלא יש בו צורך בשביל האוכל, כגון, שבאמצעותו אוחזים את האוכל.

לאוכל, הם מקבלים טומאה.

ולא זו בלבד שהם מקבלים טומאה, אלא הם אף מצטרפים אל האוכל כדי להשלימו לשיעור כביצה, שזהו השיעור של טומאת אוכלים, הן לקבל טומאה, והן לטמאות אחרים. כך שגם אם אין באוכל בפני עצמו שיעור כביצה אלא רק בצירוף הדבר ההוא, הרי הם מצטרפים לשיעור, הן כדי לקבל טומאה, והן כדי לטמאות אחרים⁽¹⁾.

יש שני אופנים שהדבר בפני עצמו אינו מקבל טומאה, וכשהוא מחובר לאוכל הוא מקבל טומאה.

האחד, "שומר האוכל", שהתחדש בתורה ששומר האוכל מקבל טומאה ומצטרף לאוכל לשיעור כביצה. אך אם הוא עומד בפני עצמו הוא אינו מקבל טומאה, לפי שאינו ראוי לאכילה.

והשני, חלקי הבהמה שאינם עומדים לאכילה בפני עצמם, כשהם מחוברים לאוכל, כיון שאז רגילים לאכול אותם עם האוכל, הרי הם נטמאים ומטמאים.

העור של בהמה לאחר מיתתה, בהיותו מחובר לחתיכת בשר.

"שומר האוכל", הוא דבר המחובר לאוכל, ושומר את האוכל שלא יתקלקל, כגון, הקליפה של הפרי.

ד. "שומר האוכל" חמור מ"יד האוכל", כי יד האוכל, אף שהיא מקבלת טומאה, אין היא מצטרפת להשלים את האוכל לשיעור כביצה [שהוא השיעור לטומאת אוכלים]. ואילו "שומר האוכל" לא רק שהוא מקבל טומאה, אלא הוא אף מצטרף אל האוכל עצמו כדי להשלים לשיעור כביצה.

ובאמור לעיל, חילוק נוסף יש בין יד לשומר, שדין "שומר האוכל" התחדש רק בטומאת אוכלים, ולא בטומאת נבלות. ולכן, "שומר הנבלה" אינו מצטרף להשלים לשיעור כזית, שהוא השיעור לטומאת נבלות.

אבל דין "יד האוכל", קיים גם בטומאת נבלות, ולכן, אם נגע אדם ביד הנבלה, הרי הוא נטמא מהנבלה.

מתניתין:

במשנתנו נמנים דברים, שכאשר הם בפני עצמם, ואינם מחוברים לאוכל, הם אינם ראויים לקבל טומאת אוכלים, מפני שאינם עומדים לאכילה. אך כאשר הם מחוברים

ה"א], שהאוכל מקבל טומאה בכל שהוא מדאוריתא.

דעת התוספות [פסחים לג ב, שבת צא א, בבא קמא עז א, ועוד], שמדאוריתא צריך כביצה לקבל טומאה, ומדרבנן מקבל טומאה בכל שהוא.

דעת הרשב"א [שבת צא א] ובעל המאור [שם], שגם מדרבנן צריך כביצה לקבל טומאה,

1. הראשונים נחלקו האם שיעור כביצה נאמר רק לענין לטמאות אחרים, שאין האוכל הטמא מטמא אחרים עד שיהא בו כביצה. אך לענין לקבל טומאה, אף כל שהוא מקבל טומאה, או שגם לקבל טומאה צריך שיהא בו שיעור כביצה, ואין האוכל הטהור נטמא מאחרים עד שיהא בו כביצה.

דעת הרמב"ם [הלכות טומאת אוכלים פ"ד

הבשר להשלימו לשיעור כביצה לענין לטמא
טומאת אוכלין.

העור, העצמות והטלפים מצטרפים, משום
שהם נחשבים "שומר" לבשר. ואילו הרוטב,
הקיפה, האלל, הקרנים והגידין מצטרפים,
משום שהם נאכלים יחד עם הבשר (2).

המשנה נקטה שהם "מצטרפים" לטמא
טומאת אוכלים, לפי שכאשר אינם מחוברים
לאוכל אינם מקבלים טומאה כלל, כיון
שאינם עומדים לאכילה בפני עצמם.

אבל הם לא מצטרפים לטומאת נבלות,

והרוטב, המיץ של הבשר היוצא ממנו
כשהוא קרוש על הבשר.

והקיפה, תבלין שנתבשל עם הבשר, ואינו
נאכל בפני עצמו.

והאלל, החיכות בשר קטנות שנחתכו עם
העור, ונשארו דבוקים לעור.

והעצמות, שיש בתוכם מוח העומד לאכילה.

והגידין והקרנים והטלפים.

כל הדברים הללו — מצטרפין הם עם

פ"ג ה"ג] שהם נאכלים עם הבשר, ודלא כרש"י.
לגבי קרנים: בגמרא מבואר שדוקא המקום
הרך שבהם מצטרף לטומאת אוכלים, ומשמע
שרק אותו המקום נאכל עם הבשר, וכן דעת
הרמב"ם [שם פ"ג ה"ג]. אך רש"י לקמן [קכט
א ד"ה מעשה עץ], והתוספות לקמן [ק"ט ב
ד"ה איכא] כתבו, שהקרנים מצטרפים מדין
שומר, וכן כתב השיטמ"ק אות ד'. וצריך לומר
לפי דבריהם, שרק המקום הרך שומר את
האוכל. וראה חכמת שלמה.

לגבי גידין: הקשה הרש"ש, מדוע אינם
מצטרפים לטומאת אוכלים משום שהם שומרים
את הבשר, ולכן כל הטלפים מצטרפות, ואף מה
שאינו מובלע בבשר. אך הרמב"ם [הלכות
טומאת אוכלים פ"ד ה"ד] נקט, שדוקא מה
שמובלע בבשר מצטרף, לפי שהטלפים
מצטרפים מחמת שהם נאכלים עם הבשר, ורק
מה שמובלע בבשר נאכל, [כמבואר בגמרא לגבי
צפרנים].

וכן הם נחלקו לגבי עצמות, שרש"י פירש
שהם מצטרפים מדין שומר, ומדובר בעצם שיש
בה מוח. אך הרמב"ם שם כתב, "והעצמות
המחוברים בבשר", וביאר הכסף משנה [שם

כשם שאינו מטמא אחרים עד שיהא בו כביצה.
ולפי דעת הרמב"ם, הנידון במשנה מה
מצטרף לשיעור כביצה הוא לגבי לטמאות
אחרים. אך לגבי לקבל טומאה אין בזה נפקא
מינה, שהרי אין צריך שיעור כביצה לקבל
טומאה. ולדעת הרשב"א ובעל המאור הנידון
במשנה קיים אף לגבי לקבל טומאה. ולפי דעת
התוספות הנידון קיים אף לגבי לקבל טומאה
מדאורייתא.

2. לגבי טלפים: ברש"י ותוספות מבואר שהם
מצטרפים לטומאת אוכלים משום שהם שומרים
את הבשר, ולכן כל הטלפים מצטרפות, ואף מה
שאינו מובלע בבשר. אך הרמב"ם [הלכות
טומאת אוכלים פ"ד ה"ד] נקט, שדוקא מה
שמובלע בבשר מצטרף, לפי שהטלפים
מצטרפים מחמת שהם נאכלים עם הבשר, ורק
מה שמובלע בבשר נאכל, [כמבואר בגמרא לגבי
צפרנים].

וכן הם נחלקו לגבי עצמות, שרש"י פירש
שהם מצטרפים מדין שומר, ומדובר בעצם שיש
בה מוח. אך הרמב"ם שם כתב, "והעצמות
המחוברים בבשר", וביאר הכסף משנה [שם

הראוי לאכילה גם בעוד שהיא מפרכסת, ולפיכך גם כאשר שחט ישראל בהמה טמאה [שהיא אסורה לאכילת ישראל] לצורך עובד כוכבים, הרי המחשבה שהוא חושב בשעת השחיטה שהוא שוחט בשביל שהגוי יאכלנה מועילה כדי שיחול עליה שם אוכל מיד, אף בעוד שהיא מפרכסת⁽⁴⁾.

[דין זה קיים בשני תנאים: התנאי האחד, שהבהמה תמות על ידי שחיטה כשרה, לפי שאם מתה הבהמה על ידי נחירה, או על ידי שחיטה שאינה כשרה, כגון ששהה או דרס בשעת השחיטה, אינה נחשבת לאוכל בעוד שהיא מפרכסת, לפי שרק בשחיטה כשרה מצינו שהמפרכסת נחשבת אוכל.

התנאי השני, שהבהמה נשחטה לצורך עובד כוכבים, שאילו נשחטה לצורך ישראל, אין מחשבתו שחשב לצורך אכילה מועילה לתת לבהמה שם אוכל, לפי שהיא אסורה באכילה, ובטלה מחשבתו].

אבל היא לא מטמאה טומאת נבלות, כל עוד שהיא מפרכסת, **עד שתמות, או עד שיתיו את ראשה**, שאז היא נחשבת כמתה אפילו אם היא עדיין מפרכסת. לפי שלגבי טומאת נבלות נאמר "וכי ימות מן הבהמה", לומר, שאין הבהמה מטמאת עד שתמות.

שאם הבשר הוא בשר נבלה, ואין בו כזית — שזהו השיעור שנבלה ראויה לטמא, אין הדברים הללו מצטרפים להשלימו לשיעור כזית. לפי שמצד עצמם אין עליהם תורת נבלה, ודין "שומר" נאמר רק לגבי טומאת אוכלין, ולא לגבי טומאת נבלות.

ואף אותם הדברים שדרכם להאכל ביחד עם הבשר אין הם מצטרפים, משום שאין הם נחשבים ל"נבילה", אלא הרי הם נחשבים רק כאוכל בעלמא. וטומאת נבלה נאמרה רק על בשר הנבילה עצמה, וכפי שנאמר בתורה "הנוגע בנבלתה", ולא על אוכל הנאכל עם הנבילה⁽³⁾.

כיוצא בו מצינו דבר שנוהגת בו טומאת אוכלין אך לא נוהגת בו טומאת נבלה.

וכגון: ישראל השוחט בהמה טמאה לצורך עובד כוכבים, והבהמה עדיין מפרכסת [מתנענעת], הרי אף על פי שאסורה הבהמה באכילה, מכל מקום היא נחשבת כבר עתה כאוכל, והרי היא מטמאה טומאת אוכלין, גם קודם שתמות ותטמא מצד נבלה].

לפי שישאל השוחט בהמה טהורה, מעשה השחיטה מתיר אותה לאכילה מיד אף בעוד שהיא מפרכסת, ולכן היא גם מקבלת טומאת אוכלים מיד, שהרי היא נחשבת לאוכל

מטמא.

4. בגמרא להלן קכא ב מבואר שהוא הדין עובד כוכבים השוחט בהמה טהורה לצורך ישראל, הרי היא מקבלת טומאת אוכלים גם בעודה מפרכסת, לפי ששחיטה של בהמה טהורה מתרת לאכילה אם ישחוט אותה הישראל. אך אם עובד כוכבים שחט בהמה טמאה אינה מקבלת טומאה

נבלות לא מצינו דבר שאינו מטמא בפני עצמו והוא מצטרף לבשר, ומדוע לא כתבו התוספות שבלא חידוש המשנה היו הגידין מטמאים טומאת נבלות אף בפני עצמם?

3. בלא המיעוט, כל חלקי הבהמה היו מטמאים טומאת נבלות, לפי שכולם נכללים בכלל הבהמה, והתחדש בפסוק, שרק בשר הנבלה

ואמרינן:

תנינא במשנה, **לחא דתנו רבנן** בברייתא:

הדין של "שומרים" הוא, שהם מצטרפים עם האוכל הנשמר על ידם להשלים את שיעור האוכל, רק ביחס לטומאה קלה, כלומר, "טומאת אוכלין" שהיא טומאה קלה, [לפי שהאוכל הטמא אינו מטמא אלא אוכל אחר, ואינו מטמא אדם וכלים], שאם יש שיעור כביצה באוכל עם השומר, הרי הם מטמאים בטומאת אוכלים.

ולא נאמר דין צירוף של "שומרים" ביחס לטומאה חמורה, כלומר "טומאת נבלה" שהיא טומאה חמורה, [לפי שהיא מטמאת גם אדם וכלים], שאם יש שיעור כזית בנבלה עם השומר, אינם מטמאים בטומאת נבלה.

ומבארינן:

שומרים המצטרפים ביחס לטומאה קלה — **מנלן?**

דתנא דבי רבי ישמעאל: נאמר בפסוק המלמד על טומאת אוכלין — "וכי יפל מנבלתם [של השרצים הטמאים] על כל זרע זרוע אשר יזרע",

ודרשינן "מאשר יזרע", שהאוכלים מטמאים **כדרך שבני אדם מוציאים** את הזרע לשדה לזריעה.

דהיינו, **חטה בקליפתה**⁽⁵⁾, ו**שעורה בקליפתה**,

[חילוק זה קיים בבהמה טמאה בלבד, שהרי השוחט בהמה טהורה שחיטה כשרה, אינה מטמאת טומאת נבלות כלל, ואף לאחר שתמות].

ואם כן, מצינו כי ריבה הכתוב לטמא טומאת אוכלין יותר ממה שריבה לטמא טומאת נבלות.

רבי יהודה אומר: האלל חתיכות בשר קטנות שנשארו דבוקים לעור אחר ההפשט [שהן בטלות לעור ואינם נחשבים כבשר], **המכונס**, שאסף אותם למקום אחד — הרי, **אם יש בו כזית במקום אחד** והם בשר נבלה, יש עליו שם בשר נבלה, שאם נגע בו אדם ונכנס למקדש או אכל קדש בטומאה **חייב עליו כרת**.

לפי שהואיל וכינס אותם והחשיבם, אינם בטלים לעור, אלא הרי הם ככל בשר. ואפילו מדאורייתא חשיב בשר נבלה, ולכן הוא חייב על זה כרת.

ובא רבי יהודה לחלוק על רבנן, שלדבריהם לעולם אין האלל מטמא בנבלה, ואף כאשר כנס אותו למקום אחד.

גמרא:

שנינו במשנה שהעור אינו מצטרף עם הבשר להשלים לשיעור כזית של טומאת נבלות, אף על פי שהוא שומר לבשר.

עד שתמות, וראה שם מה שיתבאר בזה.

5. לחיטה יש שתי קליפות, הפנימית נושרת כאשר כותשים את החיטה במכתשת, והחיצונה,

שהיא המוץ, נושרת בגורן. וכתב רש"י, שתנא דבי רבי ישמעאל מדבר על המוץ, שהוא מצטרף מדין שומר. אך הקליפה הפנימית מצטרפת מחמת שהיא נחשבת לאוכל, שאם גם הקליפה

יכול הנוגע בעור, שהוא כנגד הבשר, קיח-א
מאחוריו של הבשר, לא יהא טמא?
תלמוד לומר "יטמא". לרבות הנוגע בעור
באופן זה שהוא נטמא.

והוינן בה: מאי קאמר?! והרי הבריייתא
לכאורה סותרת עצמה.

שהרי ברישא למדנו שהעור אינו מטמא
בטומאת נבלה, ואף אינו מצטרף להשלים
את השיעור של כזית בשר, ואם כן מדוע
בסיפא אמרינן שהנוגע בעור שהוא כנגד
הבשר הרי הוא טמא? [ולכאורה משמע
שאף בסיפא מדובר באופן שהבשר הוא
פחות מכזית].

ומתריצין: אמר רבא, ואמרי לה כדי [שם]
אמורא: הסורי מיחסרא, והכי קתני:
"בנבלתה" — ולא בעור שאין עליו כזית
בשר והעור משלימו לכזית. שאף על פי
שהעור הוא שומר לבשר, מכל מקום אינו
מצטרף. לפי שלא נאמר דין צירוף של
"שומר" לגבי טומאת נבלה.

ועדשים בקליפתן, לומר, שבאופן שזורעים
את החטה כך היא מטמאת, ולכן אף
הקליפה מצטרפת לשיעור כביצה של
טומאת אוכלין⁽⁶⁾.

[אף שבפסוק נאמר "על כל זרע זרוע אשר
יזרע טהור הוא", מכל מקום למדים מכאן
דין טומאה לשומר הפרי, משום שהטעם
שאמרה התורה "טהור הוא", זה רק מחמת
שהזרע לא הוכשר במים לקבלת טומאה. אך
אילו הוכשר הזרע, הרי הוא מטמא באופן
זה, שהחטה בקליפתה].

והא דאמרינן: ולא שומרים מצטרפים לאוכל
ביחס לטומאה המורה — מנלן?

דתנו רבנן: נאמר בתורה לגבי טומאת נבלה,
"הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב", ודרשינן:
דוקא הנוגע בנבלה עצמה נטמא, ולא הנוגע
בעור שאין עליו כזית בשר, שאינו נטמא,
אף אם העור משלים את הבשר לשיעור
כזית. ומכאן למדנו שאין השומר [כמו
העור] מצטרף לטומאת נבלה.

המקור לכל דין שומר שהוא מצטרף לכביצה,
אם כן אין הצירוף תלוי ב"שומר", אלא שכל
דבר הנזרע עם האוכל מצטרף עמו לשיעור
כביצה, בין אם הוא שומר ובין אם הוא לא
שומר, וכמו שכתב רש"י להלן קיח ב ד"ה אין
מצטרף, "וטעמא משום דזרעי ליה בהדי הוא",
כלומר, שזהו טעם הצירוף, ולא משום שהוא
שומר. ולהלן בגמרא מקשינן, אם כן מנין לרבות
שומר של בשר ביצים ודגים שאינם בר זריעה
כלל, שהם מצטרפים לכביצה, ומתריצין, שיש
ריבוי נוסף לשאר השומרים אף שאינם נזרעים
עם הפרי, שגם הם מצטרפים.

ויש לחקור, האם לפי מסקנת הגמרא נשאר

הפנימית מצטרפת רק מדין שומר, הרי אין שומר
על גבי שומר, ומדוע המוץ מצטרף.

והוכיח רש"י, שאין לומר שתנא דבי רבי
ישמעאל מדבר על הקליפה הפנימית, שהיא
מצטרפת מדין שומר, ובאמת המוץ אינו מצטרף,
אלא מטמא רק מדין יד, שאם כן מדוע נקטה
המשנה במסכת עוקצין שהשערות של החיטה
מטמאות מדין יד, הרי גם המוץ מטמא מדין יד,
ומדוע לא נקטה זאת המשנה?! אלא מוכח
שהמוץ מצטרף מדין שומר, ואם כן מוכח
שהקליפה הפנימית נחשבת לאוכל.

6. לפי הבנת הגמרא בשלב זה, שכאן הוא